

програма оцінювання буде безпосередньо впливати на навчання, спонукати студентів працювати для досягнення навчальних цілей курсу, заохочувати до інтенсивнішої навчальної діяльності, спрямовуючи її на досягнення запланованих результатів та оперативно надаючи відомості про результати.

Література

1. Аронсон Е. Психологические законы поведения человека в социуме. / Е.Аронсон – СПб – ПРАЙМ – ЕВРОЗНАК, М.: Нива, 2002. – 560 с.
2. Бережинська Т. В. Формування готовності майбутнього вчителя до оцінювання навчальних досягнень молодших школярів : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Бережинська Тетяна Василівна. – К., 2007. – 198 с.
3. Болотов В. А. Системы оценки качества образования : учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений, получающих образование по пед. направлениям и специальностям / В. А. Болотов, Н. Ф. Ефремова. – Москва : Университетская книга: Логос, 2007. – 190 с.
4. Гронлунд Норман Е. Оцінювання студентської успішності: Практ. посіб./ Норман Е. Гронлунд – К.: Навчально-методичний центр „Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні”, 2005. – 312 с.
5. Шубін О. Реалізація компетентнісного підходу у формуванні майбутніх фахівців як основа конкурентоспроможності сучасного ВНЗ / О.Шубін, І.Сіменко, І.Пальцун // Вища освіта України. – 2011. – №3

Дибкова Л.М. Планування навчальних результатів – передумова успішності студентів ВНЗ

Анотація. У даній статті розглядається один із найважливіших аспектів сучасної освіти – оцінювання результатів навчальної діяльності студентів ВНЗ. Проаналізовані основні етапи, доведено важливість попереднього планування навчальних результатів. **Ключові слова:** процес оцінювання навчальних результатів, планування навчальних результатів, самоефективність.

Дыбкова Л. Н. Планирование образовательных результатов – необходимое условие успешности студентов вузов

Аннотация. В статье рассматривается один из наиболее важных аспектов современного образования – оценка результатов учебной деятельности при профессиональной подготовке студентов университета. Проанализированы основные этапы, доказана необходимость предварительного планирования результатов обучения. **Ключевые слова:** процесс оценивания результатов обучения, планирование образовательных результатов, самоэффективность.

Dybko L. M. PLANNING EDUCATIONAL OUTCOMES – A PREREQUISITE FOR THE SUCCESS OF UNIVERSITY STUDENTS

Annotation. This article discusses one of the most important aspects of modern education, the evaluation of the results of the training activities of the university students. Analyzed the main importance of the previous stages, proven educational planning results. **Keywords:** process evaluation of educational results, planning of educational results, self-effectiveness

ЄРЕМЕНКО В. М.,

Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова,
м. Київ

УДК 378.178

ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ТРИВОЖНОСТІ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ У ВНЗ

На сучасному етапі розвитку суспільства особливої уваги набуває питання тривоги та тривожності особистості, особливо це стає актуальним в умовах навчання студентів.

Питанню тривоги та тривожності особистості приділяли увагу такі вчені, як: А. Прихожан, З. та Анна Фрейд, Є. Ільїн, Карен Хорні, Ч.Спилбергер та інші. Проблема причин та наслідків тривожності студентів під час навчання вивчена недостатньо. У зв'язку з цим об'єкт дослідження – психічні стани та властивості особистості. Предмет дослідження – причини та наслідки тривожності студентів під час навчання у ВНЗ. Мета – розробити анкету для діагностики причин та наслідків тривожності у студентів під час навчання.

Тривожність в сучасній світовій науці розглядається з різних позицій, численними науковими течіями, вченими. З одного боку, як вказували Р. Мей, і інші це «центральна проблема сучасної цивілізації», як найважливіша характеристика нашого часу: «XX століття - століття тривоги». З іншого - психічний стан, що викликається спеціальними умовами експерименту або ситуації (екзаменаційна тривожність, змагання) і т.п [5].

Загалом, тривожність в сучасній світовій науці розглядається з різних позицій, численними науковими течіями, вченими. Недивно тому, що цій проблемі присвячена дуже велика кількість досліджень, причому не тільки в психології, педагогіці і психіатрії, але і в біохімії, фізіології, філософії, соціології. Оскільки їй надається значення основного «життєвого почуття сучасності».

Тривожність - це схильність людини до переживання стану тривоги. Частіше за все тривожність людини пов'язана з очікуванням соціальних наслідків її успіху або невдачі. Тривога і тривожність тісно пов'язані із стресом. З одного боку, емоції тривожного ряду є симптомами стресу. З другого боку, початковий рівень тривожності визначає індивідуальну чутливість до стресу [1,2].

Тривожність – психічна властивість особистості, що виражається у напрузі, настороженості, хвилюванні, душевному дискомфорті, підвищеній вразливості при ускладненнях, загостреному почутті провини і недооцінюванні себе [4].

Тривога розглядається як емоційний стан особистості, який складає негативну дію на психіку людини. Тривога досліджується більшістю авторів в тісному взаємозв'язку із страхом, оскільки страх є об'єктивним виразом тривоги. Проте одні дослідники вказують на тривогу як первинну реакцію, інші – на страх як чинник, що викликає стан тривожності.

Причини, що викликають тривогу різноманітні і можуть лежати в усіх галузях життєдіяльності людини. Умовно їх поділяють на суб'єктивні і об'єктивні причини. До суб'єктивних відносять причини інформаційного характеру, пов'язані із неправильним поданням про результати майбутньої події, психологічного характеру, що призводять до завищення суб'єктивної значимості результату майбутнього події [1,3,5].

Серед об'єктивних причин, що викликають тривогу, виділяють екстремальні умови, що визначають підвищені вимоги до психіки людини й пов'язані з невизначеністю результату ситуації; стомлення; стурбованість із приводу здоров'я; порушення психіки; вплив фармакологічних засобів і інших препаратів, які можуть впливати на психічний стан [5].

Можна виділити невмотивовану тривожність. Вона характеризується безпричинним очікуванням неприємностей, передчуттям біди, можливих втрат. Психіка таких індивідів перебуває у стані постійної напруги. Тривога надає і впливу на ефективність у спілкуванні, на соціально-психологічні показники ефективності діяльності керівника, на стосунки з керівником, на стосунки з товаришами, породжуючи конфлікти.

Карен Хорні джерелом тривожності вбачала відсутність почуття безпеки в міжособистісних відносинах. Схожої думки притримувався Гаррі Стек Саллівен, який вважав джерелом розвитку тривожності соціальне оточення, а саме батьків, як перших людей якими взаємодіє дитина. Емпатія, по Саллівану, допомагає дитині розуміти емоційні стани батьків, які забезпечують задоволення і відчуття безпеки.

А. І. Захаров вважає, що тривога зароджується вже у ранньому дитячому віці й відбиває «...тривогу, засновану на загрозі втрати приналежності до групи (спочатку це мати, потім - інші дорослі й однолітки)» [1].

Причиною тривожності на психологічному рівні може бути неадекватне сприйняття суб'єктом себе. У.А. Пінчук стверджує, що тривожність обумовлена конфліктною будовою самооцінки, коли одночасно актуалізуються дві протилежні тенденції – потреба оцінити себе високо, з одного боку, і відчуття невпевненості – з іншого.

Причиною виникнення тривоги може бути й внутрішній конфлікт, суперечливість прагнень людини, коли бажання людини суперечать одне одному, одна потреба заважає другій. Тривога часто супроводжується фізіологічними симптомами, такі як серцебиття, прискорене дихання тощо.

Ч. Спілбергер виділяє два види тривожності:

- перша – ситуативна тривожність, т. е. породжена деякою конкретною ситуацією, яка об'єктивно хвилює та непокоїть. Даний стан може, виникати в будь-якої людини напередодні можливих прикростей і життєвих ускладнень. Цей стан є цілком нормальним й грає свою позитивну роль. Він є своєрідним мобілізуючим механізмом, що дозволяє людині серйозно й відповідально підійти до вирішення виникаючих проблем.

Ненормальним є радше зниження ситуативної тривожності, коли людина перед серйозними подіями і демонструє безлад і безвідповідальність, що найчастіше свідчить про інфантильну життєву позицію, недостатню сформованість самосвідомості.

- другий вид – особистісна тривожність. Вона може розглядатися як особистісна риса, що виявляється у постійній схильності до переживань тривоги у найрізноманітніших життєвих ситуаціях. Вона характеризується станом несвідомого страху, невизначеним відчуттям загрози, готовністю сприйняти будь-яку несприятливу подію як несприятливе і небезпечне. Людина, що схильна такого стану, постійно перебуває у настороженому і пригніченому настрої, у неї утруднені контакти з навколишнім світом, який сприймається як лякаючий і ворожий.

Передбачається, що багатократне повторення ситуацій, в яких актуалізуються вказані типи чинників, веде до закріплення тривоги як стійкого новоутворення – тривожності як властивості, риси, по термінології Ч. Спілбергера.

А.М. Прихожан виділяє види тривожності з урахуванням ситуацій, пов'язаних:

- з процесом навчання – навчальна тривожність;
- з уявлення про себе – самооціночна тривожність;
- зі спілкуванням – міжособистісна тривожність [6].

Зігмунд Фрейд виділяв два види тривоги – первинну і сигнальну. Кожен з цих видів є відповіддю Его на зростання інстинктивної чи емоційної напруги. При цьому сигнальна тривога є охоронним механізмом, попереджуючий ЕГО про загрозу його рівноваги. Первинна тривога – попереджає емоцію, яке супроводжує розпад Его. Функція сигнальної тривоги - недопущення первинної тривоги, дає можливість Его застосувати запобіжні заходи (психологічний захист), тому їх можна розглядати, як спрямовану всередину форму пильності.

Фрейд виділяв такі типи тривоги.

1. Реалістична – діє на об'єктивну зовнішню загрозу, за надмірного прояву така тривожність послаблює здатність індивіда ефективно справитися з джерелом небезпеки.

2. Невротична тривога обумовлена боязню виявитися нездатним контролювати свої внутрішні спонукання, є видозміненою формою реалістичної тривожності.

3. Моральна тривога виникає, коли аморальні спонукання блокуються сприйнятими індивідом соціальними і культурними нормами. Факт виникнення таких спонукань викликає самозвинувачення (відчуття сорому і провини, ненависті до себе).

До інших напрямів тривоги, описаних у роботах Ханіна відносяться:

а) кастраційна тривога, викликана реальними чи уявленими погрозами стосовно сексуальної функції;

б) сепараційна тривога, викликане загрозою розлучення з об'єктами, які відносять як необхідних для виживання;

в) депресивна тривога, спровокована страхом власної ворожості до "хороших об'єктів";

г) параноїчна тривога (переслідування), основу якої лежить страх перед нападом із боку "поганих об'єктів";

д) об'єктивна тривога, коли страх викликається реальною зовнішньою загрозою;

е) невротична тривога - термін, що охоплює усі вище згадані види тривоги, крім об'єктивної;

ж) психотична тривога, яка іноді належить до загроз власної ідентичності.

А.М.Прихожан виділяє такі форми тривожності:

1. Відкрита тривожність - свідомо пережита, що виявляється у діяльності. Вона може існувати у різних формах, наприклад:

- як гостра, нерегульована чи слабко регульована тривожність, найчастіше дезорганізуючи діяльність людини;

- регульована тривожність, яку можна використовувати як стимул до виконання відповідної діяльності, що, втім, можливо переважно у стабільних, звичних ситуаціях;

- культивована тривожність, що з пошуком «вторинних вигод» від власної тривожності, що потребує певної особистісної зрілості.

2. Прихована тривожність - по-різному неусвідомлювана, що виявляється або у надмірному спокої, нечутливості до реального неблагополуччя і навіть запереченні його, або непрямим шляхом через специфічні форми поведінки (розгладжування з боку убік, стукотіння на столі і т. ін.). Неадекватний спокій – це реакції за принципом «В мене усе гаразд!», пов'язані з компенсаторно-захисною спробою підтримати самооцінку.

Можна виділити «замасковану тривожність». «Масками» тривожності називаються зазначені форми поведінки, які мають вигляд яскраво виражених проявів особистих якостей, породжуваних тривогою, що дозволяють людині водночас переживати їх у пом'якшеному вигляді й не виявляти зовні. Як таких «масок» найчастіше описуються агресивність, залежність, апатія, надмірна мрійливість та інших. Вирізняють агресивно-тривожний і залежно-тривожний типи [6].

Тривожність виконує охоронну (передбачення небезпеки й підготовка до неї) і мотиваційну функцію [1,4,5,6].

Потрібно помітити, що прояв тривожності може протікати в двох варіантах: це страх – гнів і страх – страждання, які по-різному виявляються, але однаково дезадаптують особистість.

Серія досліджень, проведених К. Ізардом, засвідчує, що тривогу можна визначити як емоційний паттерн, який складається з декількох відносно незалежних афективних факторів, тобто тривога являє собою комплекс емоційних переживань страху, смутку, сорому, гніву, інтересу, провини тощо, і високо тривожні особистості переживають саме такий комплекс станів.

Виражена тривога проявляється як тяжке невизначене відчуття «занепокоєння», «тремтіння», «кипіння», «бурління» у різних частинах тіла, частіше в грудях і нерідко супроводжується особистими соматовегетативними розладами (тахікардією, пітливістю, почастищенням мочеспускання, шкірним свербінням і т. п.).

Для визначення причин та наслідків тривожності студентів під час навчання нами була розроблена анкета, її зміст такий:

1. Чи відчуваєте ви емоційний комфорт при спілкуванні з одногрупниками?
2. Чи виникає у Вас відчуття внутрішньої напруженості під час навчання, що виражається в переживаннях напруги, настороженості, дискомфорту? Якщо так, у яких ситуаціях?
3. Чи відчуваєте Ви страх під час навчання? У яких ситуаціях?
4. Чи відчуваєте Ви надмірний спокій, нечутливість до реального неблагополуччя?
5. Чи відчуваєте Ви підвищену чутливість до соціальних порівнянь?
6. Чи часто Ви залишаєтесь невдоволеними своїми результатами?
7. Чи відчуваєте Ви тривогу, коли виступаєте перед своїми одногрупниками з промовою?
8. Чи часто Ви запам'ятовуєте особисті невдачі та несприятливі події?
9. Як стан тривоги впливає на вашу діяльність, спілкування, навчання?
10. Чи вмієте Ви самостійно та об'єктивно оцінювати свої дії в непередбачуваних ситуаціях?
11. Чи виникає у Вас під час навчання стан очікування неприємностей, передчуття біди, можливих втрат?
12. Чи властиві Вам суперечливі прагнення, коли бажання суперечать одне одному, одна потреба заважає іншій?
13. Чи виникало у Вас під час навчання сильне серцебиття, прискорене дихання? Якщо так, у яких ситуаціях?
14. Чи виникало у Вас у процесі навчання чи спілкування відчуття внутрішньої напруги?
15. Чи відчували Ви під час навчання сильну дезорганізацію поведінки та діяльності?

Таким чином, можна зробити висновок, що тривога - це смутний, неприємний емоційний стан, що характеризується очікуванням несприятливого розвитку подій, наявністю поганих передчуттів, страху, напруги і хвилювання. Це емоційний стан гострої болісної беззмислової турботи, що пов'язується у свідомості індивіда із прогнозуванням невдачі, небезпеки або ж очікування чого-небудь важливого, значного для людини в умовах невизначеності.

Тривожність – психічна властивість особистості, що виражається у напрузі, настороженості, хвилюванні, душевному дискомфорті, підвищеній вразливості при ускладненнях, загостреному почутті провини і недооцінюванні себе.

Література

1. Астапов В.М. Функциональный подход к изучению состояния тревоги / В.М. Астапов // Психологический журнал. - 1992. - № 5. – С. 32 – 40.
2. Габдреева Г. Основные аспекты проблемы тревожности в психологи / Г.Габдреева // Журнал Тонус. - 2000. - № 5. – С. 27 – 31.
3. Выготский Л.С. Педагогическая психология / Под ред. В.В.Давыдова. – М.: АСТ: Астрель: Люкс, 2005. – 671 с.
4. Левитов Н.Д. Психическое состояние беспокойства, тревоги. / Н.Д.Левитов // Вопросы психологии. – 2005, №1. – С. 6 – 14.
5. Мэй Р. Проблема тревоги / Пер. с англ. А. Г. Гладкова. / Р. Мэй. – М.: Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2004. – 389 с.
6. Прихожан А.М. Тревожность у детей и подростков: Психологическая природа и возрастная динамика / А.М.Прихожан. – М., 2000. – 321 с.

Еременко В.М. Причини та наслідки тривожності студентів під час навчання у ВНЗ

Анотація. В статті розглядаються питання про причини, види і наслідки тривожності студентів під час навчання у ВНЗ. **Ключові слова:** тривога, страх, стан, властивість, тривожність.

Еременко В.Н. Причини и последствия тревожности студентов во время обучения в ВУЗе

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы о причинах, видах и последствиях тревожности студентов во время обучения в вузе. **Ключевые слова:** тревога, страх, состояние, свойство, тревожность.

Eremenko V. Causes and effects of anxiety of students while studying in universities

Annotation. The article showed the causes, types and effects of anxiety students while studying at the university. **Keywords:** anxiety, fear, state, property, anxieties.

**ЖУРАВСЬКА Л. М.,
ОСТАПЕНКО Е. О.,**

Національний економічний університет
імені В. Гетьмана,
м. Київ

УДК 37.032

**ПРОГРАМА ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ ДО ПРОФЕСІЙНОГО
САМОРОЗВИТКУ**

Постановка проблеми. У сучасному світі швидких змін, абсолютно доступної та миттєво оновлюваної інформації майбутній професіонал має бути готовим до безперервних процесів саморозвитку та самоосвіти, які триватимуть усе життя і сприятимуть його успішній професійній реалізації в обраній сфері, підготувати такого спеціаліста має система вищої освіти, що надає питанню оптимізації навчального процесу нової актуальності та передбачає вирішення поставленої проблеми.

Аналіз досліджень та публікацій. Професійний та особистісно-професійний саморозвиток особистості привертає увагу багатьох науковців і набуває опрацювання у працях Г. Балла, В. Веретеннікова, Є. Єфимової, Є. Ісаєва, С. Косарецького, М. Костогразова, Л. Мітіної, В. Слободчикова, Е. Хайрулліної, Т. Тихоновой, Р. Цокур та інших. Проблеми економічної освіти та підготовки фахівців фінансово-економічного профілю досліджені в роботах В. Боброва, Д. Зенгера, І. Завадського, С. Кустовського, Т. Поясок, Н. Побірченко, С. Тарасової, Ф. Хміля, А. Чернявського та інших. Різні аспекти професійної підготовки кадрів знаходять відображення у психолого - педагогічних працях С. Гончаренка, Н. Дорошова, Е. Зеєра, І. Зязюна, В. Козакова, С. Мірюнової, О. Пехоти, В. Радула, В. Розанової, Е. Симанюк та інших. Формування готовності до професійної діяльності вивчають В. Бочелюк, М. Дяченко і Д. Кандилович, Л. Кондрашова, М. Кулакова, С. Максименко, В. Моляк, В. Сластьонін, Т. Шестакова та інші. У наукових працях В. Гриньова, В. Рибалка, В. Семиченко та ін. розкриваються індивідуальні особливості розвитку майбутніх спеціалістів у процесі професійної підготовки.

Аналіз наукових досліджень вказує на багатогранність проблем професійної підготовки, необхідність актуалізації професійної свідомості майбутніх спеціалістів та впровадження інноваційних методів та форм навчання.

Мета даної статті презентувати програму формування готовності майбутніх економістів до професійного саморозвитку через представлення модифікованого курсу з дисципліни «Педагогіка та психологія».

Опитування працівників сфери фінансів, дослідження існуючого наукового фонду, урахування професійних ідеалів майбутніх спеціалістів, дає можливість дійти висновку, що досягненню успіху майбутнього економіста сприяють: високий рівень професійної спрямованості (значний інтерес до професії та впевненість у правильності її обрання); прагнення професіоналізму та професійного самовдосконалення; цілеспрямованість, визначеність щодо короткострокових і довгострокових цілей та пріоритетів життя; швидкість сприйняття та опрацювання великих масивів інформації, розвинені аналітичні здібності; висока